

De strafrechtshervorming: naar een (nieuw) jeugdsanctierecht?

J. Peeters en E. Verhellen

A. Ook jeugdbeschermingsrecht

Uiterekend op 15 mei 1987, dag op dag, zal het precies 75 jaar geleden zijn dat in ons land de eerste Kinderbeschermingswet werd gestemd.

Toen werd met grote consensus aangenomen dat minderjarigen buiten de gewone strafrechtsbedeling geplaatst werden.

Dit gebeuren was vooral de bekroning van een lange verlovings tussen twee dynamieken: enerzijds de evolutie naar een ander en nieuw kindbeeld en anderzijds de ontwikkelingen in de penologie en criminologie.

Het huwelijk vertoonde drie fundamentele kenmerken:

- een apart maatregelen-pakket, dat niet meer sanctie-gericht was, maar preventief en educatief;
- een aparte (straf-)vordering, die duidelijk afwijkt van de gangbare beginselen van behoorlijke strafrechtsbedeling;
- een apart institutioneel kader, gedacht rond een gespecialiseerde magistraat, c.q. de kinderrechter.

Het huwelijk verliep niet steeds zo rimpelloos als op de bruiloft verwacht werd. Reeds in 1947 werd gezocht naar aanpassing van het huwelijkscontract. Dit gebeurde dan ook in 1965: de beginselen werden behouden en via enkele belangrijke wijzingen zelfs versterkt.

Toch evolueerden de partners verder: men is niet meer zo zeker over het kindbeeld, men beschikt over nieuw gedachtengoed in de criminologie. Vandaag, de dag van de diamanten bruiloft, is er sprake van een ernstige huwelijks-crisis. Men heeft het zelfs over ontrouw.

Zowel beleidsteksten als allerlei (officieuze) praktijken wijzen op re-criminaliseren en re-penaliseren van de jeugddelinquentie. De huiselijke twisten zijn zelfs, zeker n.a.v. de staatshervorming van 1980, hoorbaar bij de burens (burgerlijk recht, hulpverlening en welzijnswerk, onderwijs ...).

Maar, het laatste decennium vooral, is er onduidelijkheid alom!

Het is dan ook bijzonder merkwaardig dat het Voorontwerp van Strafwetboek omtrent dit alles weinig zegt. Of nog: het Voorontwerp Legros is voor deze studiedag vooral interessante gesprekstof, omwille van 'wat-het-niet-zegt' over het jeugdbeschermingsrecht. Want: wat met de re-criminalisering en re-penaliseringstendens? Gaan we nu naar een (nieuw) jeugdsanctierecht of niet? Hoe zou dat er in voorkomend geval (niet mogen) uitzien? Is één en ander wel mogelijk binnen de bestaande Jeugdbeschermingswet?

Een oprechte gedachtenwisseling tussen de diverse actoren binnen de jeugdbescherming komt in deze net op tijd. Misschien, en hopelijk, komt er wat meer duidelijkheid.

Hiertoe trachten wij navolgend bij te dragen door diverse ideeënstromingen en feitelijkheden te situeren en te bevragen. Want justitieminister J. Gol aanvullend, waar hij in zijn inleiding op het genoemde Voorontwerp van Strafwetboek M. Yourcenar citeert: 'een wet die op de gebeurtenissen vooruitloopt is erger dan een die erop achtergebleven is'¹, kan men vooral voor de jeugdbescherming stellen dat 'een wet die gebeurtenissen negeert nog erger zou zijn'.

B. Voor een goed begrip van de geschiedenis

Nog al te vaak neemt men aan dat de principes die aan de basis liggen van jeugdbeschermingswetten, zoals wij die nu in de meeste geïndustrialiseerde landen kennen, er altijd wel zullen geweest zijn. Enkel zouden ze doorheen de geschiedenis steeds verder verbeterd, gehumaniseerd (c.q. kind-vriendelijker gemaakt) zijn.

Deze aanname is slechts ten dele juist. Immers onjuistheid heeft niet zozeer met de evolutie in het strafrecht te maken, dan wel met een keuze uit gangbare, maar doorheen de geschiedenis wisselende opvattingen over kinderen.

M.a.w. naargelang deze kinderopvattingen veranderen, veranderen ook de omgangswijzen met kinderen en ... vice versa.

De 'strafrechtsbedeling' t.a.v. kinderen, als één der omgangswijzen, was en is slechts (niet minder, maar ook niet meer) een afspiegeling van de algehele omgang met kinderen, van de algehele opvatting over kinderen. Een mensbeeld, c.q. kindbeeld, blijkt aldus centraal te staan. Of nog: praten over wijzigingen in de strafrechtsbedeling over kinderen is op de eerste plaats praten over wijzigingen in het kindbeeld.

Doorheen de geschiedenis zou inderdaad duidelijk wisselend gedacht zijn over kinderen. Niet steeds was deze evolutie als continu en evenmin als 'van-minder-goed-naar-beter' te beschouwen.

1. EEN WISSELEND KINDBEELD

Hoewel er altijd en overal kinderen geweest zijn, zouden ze niet steeds op dezelfde manier bekeken zijn. Het beschouwen van kinderen als een 'aparte sociale categorie' blijkt een historisch maaksel te zijn en bovendien één van zeer recente datum.

Belangrijke historici² menen een aantal grote benaderingswijzen t.a.v. kinderen te kunnen aanduiden.

1. LEGROS, R., *Voorontwerp van Strafwetboek*, Uitgave van het Belgisch Staatsblad, 1985, 7.
2. ARIES, E., *L'enfant et la vie familiale sous l'ancien régime*, Paris, Librairie Plon, 1960. BADINTER, E., *L'amour en plus. Histoire de l'amour maternel*, Paris, Flammarion, 1980. DASBERG, L., *Grootbrengen door kleinhouden als historisch verschijnsel*, Meppel, Boom, tiende vermeerderde druk, 1984. DE MAUSE, L., *The History of Childhood*, Psychohistory Press, New York, 1974. HUNT, D., *Parents and Children in History: The Psychology of Family Life in Early Modern History*, New York, Basic Books, 1970. SHORTER, E., *The Making of the Modern Family*, New York, Basic Books, 1975. TAKANASCHI, R., 'Childhood as a Social Issue: Historical Roots of Contemporary Child Advocacy Movements', *Journal of Social Issues*, vol. 34, nr. 2, 1978, 8-28. VAN USSEL, J., *Geschiedenis van het seksuele probleem*, Meppel, Boom, 1969. VAN DEN BERGH, J., *Metabetica of leer der veranderingen, Beginselen van een historische psychologie*, Nijkerk, Callenbach, 1974 (26ste druk).

Onverschilligheid t.a.v. kinderen zou tot het einde der Middeleeuwen dominant geweest zijn. M.a.w. kinderen beneden de leeftijd van zes-zeven jaar waren niet van tel; met als gevolg (of is het oorzaak?) een zeer hoge kindersterfte. Eens deze periode overleefd, werd het kind tot de volwassenen gerekend. Vanaf de leeftijd van zeven jaar participeerden kinderen inderdaad aan alle leefaspecten. Van enig 'maatschappelijk' bewustzijn van een aparte jeugdperiode zou geen sprake geweest zijn.

De *ontdekking* van het kind zou pas zijn ingezet vanaf de zestiende eeuw en een hoogtepunt bereiken in de achttiende eeuw. De literatuur situeert in deze periode de uitsluiting van kinderen uit de volwassenenwereld en de insluiting in een eigen, artificieel domein, dat men veelbetekenend 'jeugdland' is gaan noemen. Dit is een voor kindereenbelangrijk keerpunt in de geschiedenis: de overgang van een maatschappij zonder een duidelijk getypeerde groep van jongeren, naar een maatschappij die aandacht besteedt aan het afbakenen van deze groep.

Wat was er gebeurd? Onder druk van het gedachtengoed van Rationalisme en Verlichting kwam een nieuw 'mensbeeld' tot ontwikkeling. Het individu werd gezien als ten dienste van een te verwachten, betere, humane en gelukkige maatschappij. Een maatschappij die vooralsnog niet zo was, maar zo zou worden. Vooruitgangsgeloof. Het actuele welzijn van mensen zou, door dit dictaat van de 'toekomst' steeds meer ontkend worden, ten voordele van een toekomstig welzijn.

Zeker zou dit voor kinderen gelden. In deze zienswijze werden zij meer en meer benoemd tot 'de toekomst', 'de rijkdom van morgen'. Zij moesten immers de in het vooruitzicht gestelde 'Verlichte' maatschappij vorm geven. Kinderen zouden aldus geleidelijk aan in een 'nog niet'-positie gedrongen worden: nog niet verantwoordelijk, nog niet mondig. Hun voornaamste eigenschap wordt het 'nog niet zijn', hun welzijn een 'nog niet welzijn'. Zij werden voorlopig in een moratorium, een wachtstation, geplaatst.

Zo ontstond een, voor ons a.h.w. evident geworden, nieuw *kindbeeld*. Want, de afzondering en positie toewijzing zal langzamerhand de hele omgang met kinderen overheersen. T.a.v. deze nieuw gecreëerde sociale categorie wordt inderdaad een geheel van verwachtingen, normen en rollen zichtbaar en rond de eeuwwisseling gestroomlijnd in nieuwe maatschappelijke instituties (kinderbescherming, schoolsysteem, kindergeneeskunde, jeugdbeweging, e.d.m.).

Wegens het groeiend belang dat gehecht wordt aan de 'toekomst' en de 'vooruitgang', gaat de 'ontwikkeling' van het kind een zeer speciale aandacht krijgen (cf. ontstaan van de genetische psychologie).

T.a.v. kinderen zouden aldus een aantal assumpties onze cultuur binnengeslopen zijn, die dan ook uiteraard versterkt en vaak slechts in hun gevolgen waar gemaakt werden.³

3. SKOLNICK, A., *The Inmate Environment: Exploring Marriage and the Family*, Little Brown, 1973.

Het is duidelijk dat deze wisselende opvattingen over kinderen, die bepalend zijn voor de algehele relatie met hen, ook van invloed zijn op diverse deeldomeinen van deze omgang. Dus ook wat de sociale controle, c.q. de strafrechtspleging t.a.v. kinderen betreft.

Historisch is echter een merkwaardige constante paradox aanwezig in deze omgang. Hij beweegt zich nl. tussen twee extreme opvattingen. Als te socialiseren wezen erkent men enerzijds de afhankelijkheid van het kind en dus zijn gebrekkigheid in de naleving van de normen, wat het in een positie van onverantwoordelijkheid plaatst, maar anderzijds wordt het kind als mogelijk normovertreder als 'straf'-waardig beschouwd, wat dus zijn verantwoordelijkheid impliceert. Deze 'worsteling' tussen de genoemde extremen werd steeds t.a.v. de strafrechtsbedeling gesymboliseerd in het adagium 'het oordeel des onderscheids'.

a. Facultatieve toepassing (KAN)

Het principe van het 'oordeel des onderscheids' verwijst naar het aanvoelen van het goede en het kwade door de delinquent. Een aparte beschikking dus, ingevoerd om kinderen minder of onverantwoordelijk te stellen.

De praetoriaanse toepassing van dit principe vinden wij reeds terug in het Oudromeinse en het klassieke Romeinse recht. Het werd echter 'uitzonderlijk' gehanteerd.⁴ De Romeinen kennen m.a.w., ook in het recht, slechts een gering onderscheid tussen volwassenen en kinderen. Biologische criteria zoals de geslachtsrijpheid (huwbaarheid) leken het onderscheid te bepalen en maatschappelijke criteria niet.⁵

We moeten zeer lang wachten, tot na de Middeleeuwen zelfs, om in de Constitutio Criminalis Carolinae (1532), het 'oordeel des onderscheids' als pre-judiciële vraag, maar dan wel als 'facultatieve mogelijkheid' voor de strafrechter, terug te vinden. Let wel, slechts uitzonderlijk en dan nog facultatief konden kinderen strafrechtelijk 'anders' dan volwassenen bejegend worden.

b. Verplichte toepassing (MOET)

De Verlichting met haar optimistische visie op de vooruitgang der mensheid, zal ook (naast andere) het Strafrecht zien als een op de Rede te baseren systeem dat zijn deel moet bijdragen tot de uitbouw van een nieuwe gelukkige, zelfs misdaadvrije, samenleving.

Ten grondslag van dit nieuwe strafrecht, het zgn. Klassieke Strafrecht, zal precies het reeds genoemde Cartesiaanse beeld van het denkende, menselijke wezen liggen. Mensen handelen rationeel, zij wegen voortdurend de lusten af tegen de lasten (wilsautonomie). De mens als rationeel wezen kiest bewust voor

4. Zo vermeldt de 'wet der XII tafelen' (449 vóór Christus) slechts twee bepalingen die kinderen doen ontsnappen aan de straf voorbehouden voor volwassenen.

5. De Code van JUSTINIANUS (529 na Christus) stelt het einde van de niet huwbaarheid voor jongens vast op 14 jaar. Voor meisjes werd die leeftijd al vroeger op 12 jaar vastgelegd.

het goede of het kwade en hij is daar volledig en persoonlijk verantwoordelijk voor (morele aansprakelijkheid).

Gezien het kindbeeld (cf. supra) dat uit deze mensvisie voortspoot, is het evident dat het kind, als nog-niet volwaardig mens ook nog niet zal delen in de grote bouwstenen die voor dit nieuwe strafrecht werden aangebracht: het legaliteitsbeginsel, het proportionaliteitsbeginsel, het gelijkheidsbeginsel, de rechtszekerheid, enz. Ook op dit terrein zal het mechanisme van de apartstelling zijn werk doen. M.a.w. in het Klassieke Strafrecht wordt de 'strafrechtelijke minderjarigheid' o.i.v. het legaliteitsbeginsel ingevoerd. Want, waar de rechter tot dan toe bij het berechten van kinderen KON (willekeur) rekening houden met de toestand van de minderjarige (oordeel des onderscheids) is dit binnen het legaliteitsprincipe niet meer houdbaar. Legaal MOET een onderscheid gemaakt worden, waardoor de rechter thans moet rekening houden met de toestand van de jeugdige leeftijd en wel op basis van een ander principe van de Klassieke School, nl. de morele aansprakelijkheid. De straf moet in verhouding zijn met de graad van verantwoordelijkheid, bepaald door de mate van wilsvrijheid van de beklaagde. Vermits men van dan af (cf. supra: kindbeeld) aanneemt dat het moreel gevoel zich bij het kind nog niet ontwikkeld heeft, geniet het van een vermoeden van niet aansprakelijkheid (samen met geesteszieken die een defectueus ontwikkeld moreel gevoel hadden).

De Code Pénal de la Monarchie Constitutionnelle Française (1791) voert dan ook de vroegere officieuze, facultatieve, judiciële vraag naar het oordeel des onderscheids, officieel als een 'verplichting' in. M.a.w. de notie 'strafrechtelijke minderjarigheid', toen bepaald op 16 jaar, wordt vanaf dan officieel.⁶ Het kind van het einde van de achttiende eeuw staat dus ook in het strafrecht apart.

Via de Code Pénal Français (1810), wij zijn al in de negentiende eeuw, komt dit principe ook in ons Belgisch Strafwetboek van 1867 terecht.

c. En toch weer ... KAN

De genoemde worsteling omtrent de verantwoordelijkheid bleef echter onderhuids voortleven. Daar waar het in een strak-juridische redenering volkomen evident zou geweest zijn dat diegenen, van wie het vaststaat dat zij niet over de Vrije Wil beschikken ('sans discernement'), moreel niet verantwoordelijk zijn, dus ook niet gestraft kunnen worden en bijgevolg vrijuit mogen/moeten gaan, werd immers toch in een 'geëigend' repressiesysteem voor jongeren voorzien. Zo konden zij o.m. ter beschikking van de regering worden gesteld.⁷

Het principe van de Vrije Wil wordt zo m.a.w. 'avant la lettre' toch weer verlaten om, door een systeem van preventieve en opvoedende maatregelen ... de maatschappij te beschermen. Om deze dubbelzinnigheid te begrijpen dienen we een weer andere evolutie te volgen.

6. *Code Pénal de la Monarchie Constitutionnelle Française*, le 25 septembre 1791, Titre V: *De l'influence de l'âge des condamnés sur la nature et la durée des peines*.

7. 'L'accusé ou le prévenu, âgé de moins de seize ans accomplis au moment du fait, sera acquitté s'il est décidé qu'il a agi sans discernement. Il pourra être mis à la disposition du gouvernement, pour un temps qui ne dépassera pas l'époque ou il aura accompli sa vingt et unième année. Dans ce cas, il sera placé dans un des établissements spéciaux de réforme ou dans un établissement de charité. Le gouvernement pourra le renvoyer à ses parents, si, dans la suite, il présente de garanties suffisantes de moralité'. Art. 72, *Code Pénal*, 1867.

Waar jongeren — omwille van het gewijzigd kindbeeld en in combinatie met klassieke strafrechtsideeën — buiten de gewone strafrechtsbedeling waren geraakt, zal de verdere ontwikkeling in de penologie en de criminologie de strafrechtelijke benadering van jongeren inderdaad ingrijpend met dubbelzinnigheden beïnvloeden.

Wat gebeurde er?

Eind vorige eeuw werd door de positivisten het postulaat van de wilsvrijheid, als hoeksteen van het klassieke strafrecht, meer en meer aangevochten.⁸ Als de mens niet over de vrije wil beschikt (maar gedetermineerd wordt door persoonlijke en sociale factoren), is het bijgevolg weinig zinvol het strafrecht te baseren op het legaliteitsbeginsel en op de morele aansprakelijkheid. Eerder dient men zich te richten op het objectieve gevaar van het individu voor de gemeenschap. Daartoe moet niet zozeer een 'morele fout' gestraft worden, maar wel dient een geheel van preventieve en repressieve sociale maatregelen opgesteld te worden, die de gemeenschap zullen behoeden tegen gevaarlijke individuen.⁹ De finaliteit van de strafrechtelijke interventie gaat liggen in preventie en behandeling. De leer van het sociaal verweer is geboren.

Voor kinderen krijgt dit eigenaardig genoeg toch weer een andere invulling. Eigenaardig, want aangezien in de genoemde opvatting noch voor volwassenen, noch voor kinderen uitgegaan wordt van de vrije wilsbeschikking en ze dus niet moreel verantwoordelijk geacht worden, zou er eigenlijk geen onderscheid gemaakt moeten worden. Dit geschiedt toch. Want precies t.a.v. kinderen vermoedt men dat het preventieve karakter van de sociale sanctie een gevoelige uitwerking zal hebben op de vermindering van de criminaliteit. Door zo vroeg mogelijk (c.q. in de kinderjaren) in te grijpen vermijdt men immers het 'chronisch' worden van de ongewenste gedragingen.

En wat merken we? Daar waar voor volwassenen het legaliteitsbeginsel verlaten wordt m.b.t. *de straffen* (m.a.w. het misdrijf blijft als substantieel bestanddeel), wordt enkel en alleen t.a.v. kinderen het legaliteitsbeginsel doorbroken m.b.t. *misdrijven* (en dus ook m.b.t. straffen), en dit in naam van de hierboven genoemde preventie-opvatting. Aldus werd de weg geopend tot wat we nu statusdelicten noemen (d.w.z. die gedragingen die enkel voor minderjarigen tot een gerechtelijke interventie kunnen leiden).¹⁰ De notie 'predelinquentie' als interventiegrond is geboren. In de Wet betreffende de Kinderbescherming van 15 mei 1912 vinden we deze karakteristiek bijvoorbeeld in het artikel 15 'bezigheden die kunnen leiden tot ... criminaliteit' en in de Wet betreffende de Jeugdbescherming van 8 april 1965 b.v. in het artikel 36.2, de zgn. gevaarsituatie.

Waar staan we nu? Kinderen buiten de strafrechtsbedeling (omwille van de niet vrije wilsbeschikking), maar toch weer niet omwille van hun mogelijke (latere) gevaarlijkheid voor de maatschappij.

8. FERRI, E., *La sociologie criminelle*, Paris, F. Alcan, 1905, (2e édition française).

9. FERRI, E., *o.c.*, 352.

10. *Het Statusdelict*, Verslag van een studiedag, Seminarie en Laboratorium voor Jeugdwelzijn en Volwassenenvorming, Rijksuniversiteit Gent, 1982.

Men vergis zich niet: deze ontwikkeling kadert wel degelijk in de bescherming van de maatschappij tegen criminele activiteiten en niet in de gedachte minderjarigen te beschermen. Bescherming van kinderen situeert zich in een andere ontwikkeling die hierna besproken wordt.

De dubbelzinnigheden in de 'strafrechtelijke omgang' met kinderen stapelen zich langzaam op.

e. Maatschappelijke ontwikkelingen

De Verlichtingsideeën, waaronder een doorzettend geloof in de menselijke rede, leidden ondertussen steeds verder tot het ontdekken van de krachten en de wetmatigheden die de natuur beheersen, dit door de bestudering van de exacte en positieve feiten, via de juiste wetenschappelijke methode. De successen van het positivisme impliceerden een nooit eerder geziene kennisvermeerdering, die haar toepassing vond in de techniek. Een industrieel-technische revolutie kon niet uitblijven. In het kielzog van die industriële revolutie ontstonden ook zeer diepgaande en ingrijpende maatschappelijke veranderingen. De beproefde opvattingen, gebruiken en zekerheden vielen weg.¹¹ Dit bracht niet enkel het zoeken naar nieuwe wegen mee, maar tevens een groeiende sociale problematiek: massale volksverhuizingen naar de steden, kinderverwaarlozing door langdurige en uitputtende arbeid van beide ouders, noodgedwongen inschakelen van kinderen in een mensonwaardig arbeidsproces, e.d.m.

Naast de activiteiten van een (ook dubbelzinnige) caritatieve filantropie¹², zal de overheid evenzeer inspanningen op gang brengen om het 'verwaarloosde' heden waarin kinderen en hun ouders waren terechtgekomen.

Hoogst eigenaardig is in dit licht dat de overheidsactie gekoppeld wordt aan voorafgaande, ongewenst geachte gedragingen van ouders en/of kinderen. I.p.v. het voeren van een degelijke sociale politiek en van het uitbouwen van een hulpverleningsnetwerk, en i.p.v. aldus de gerechtelijke tussenkomsten te behouden als laatste dwangmiddel (subsidiariteitsbeginsel), gaat de overheid met de Kinderbeschermingswet zelfs de omgekeerde weg op: hulpverlening wordt slechts mogelijk via het gerechtelijk systeem! De 'premie voor het delict'-dynamiek was geboren: wie hulp wou moest zich eerst a-sociaal en anti-sociaal gedragen of zo benoemd worden.

Op een bijzonder merkwaardige wijze gaat deze dynamiek samen met de hierboven genoemde preventiegedachte uit de leer van het sociaal verweer. Verwaarlozing werd immers als voedingsbodem voor crimineel gedrag beschouwd. Hulpverlening werd aldus preventie t.o.v. criminaliteit, echte sociale controle of bescherming van de maatschappij.

Hiertoe werd niet zonder moeilijkheden vooral de ouderlijke macht aantastbaar gemaakt, waardoor zich wijzigingen in het burgerlijk recht opdrongen (eerste hoofdstuk in de Wet van 15 mei 1912). Tevens werd t.a.v. minderjarigen een

11. DESSAUER, C., *De droom der rede, Het mensbeeld in de sociale wetenschappen, Een poging tot crimosofie*, Querido, Amsterdam, 1984.

12. PETERS, T. en WALGRAVE, L., 'Maatschappelijk-historische aanduidingen bij het ontstaan van de Belgische jeugdbescherming', *Tijdschrift voor Criminologie*, 1978, 57-70.

bijkomend argument gevonden voor interventie bij verwaarlozing of zeg maar 'predelinquentie' (art. 15 Wet van 15 mei 1912).

Deze diverse opvattingen en bedoelingen kunnen elk op zich logisch lijken, doch samengebracht in de zgn. Kinderbeschermingswetten geven zij een bizar mengsel dat vooral in zijn toepassing leidt tot de meest uiteenlopende praktijken, naargelang men het accent legt op deze of gene dynamiek. Constant blijft evenwel de onduidelijkheid die zelfs heden ten dage nog voortleeft.

3. DE KINDERBESCHERMINGSWETTEN

a. De eerste Kinderbeschermingswet (15 mei 1912)

Uit het voorgaande blijkt dat de eerste Kinderbeschermingswet niet gebaseerd is op een duidelijke, éénduidige visie, maar wel op een troebele mengeling van opties uit de hierboven besproken ontwikkelingen.

1. Het kindbeeld

Opvallend, maar niet toevallig, is dat zowat overal in de geïndustrialiseerde landen, rond dezelfde tijd, de eeuwwisseling, de apartstelling van kinderen zich institutioneel voltrekt, en dit op alle terreinen van het maatschappelijk leven. Voor ons land zijn, betreffende de socialisatie, de eerste Leerplichtwet (1914) en t.a.v. de sociale controle de eerste Kinderbeschermingswet (1912) de symbolen van deze houding t.a.v. kinderen.

2. Oordeel des onderscheids

Nu niet meer uitzonderlijk, maar als principe, MOETEN kinderen beneden de leeftijd van 16 jaar als strafrechtelijk minderjarig beschouwd worden. Maar zowel uit de Wet (art. 18 e.v. en art. 30) als uit de voorbereidende werkzaamheden¹³ blijkt dat er geworsteld wordt met dit principe, m.a.w. dat het tegelijkertijd ook weer NIET MOET toegepast worden.¹⁴

3. Beschermen

'Verwaarloosde kinderen en hun ouders helpen via de premie voor delict-dynamiek en door gerechtelijke interventie'. Hoe verwonderlijk die gedachtengang ook is, hij zit vervat in nieuwe interventiemechanismen zoals de aantasting van de ouderlijke macht (hoofdstuk 1) en de invoering van de notie pre-delinquentie (hoofdstuk 11, art. 15) waardoor meteen het legaliteitsbeginsel t.a.v. misdrijven wettelijk wordt opgeheven; Maar er is méér. Door verwaarlozing niet te bestrij-

13. 'Nous ne disons nullement que nous considérons l'enfant comme incapable de discernement. Mais nous disons que cette question ne doit pas se poser et que la solution qu'elle comporte ne peut pas dominer le régime à appliquer à l'enfant traduit en justice', CARTON DE WIART, H., *Pasin.*, 1912, 318.

14. MAES, C., 'Wet betreffende de jeugdbescherming of betreffende de bescherming van de maatschappij tegen deviante of delinkwente jeugd?', *Panopticon*, jg. 7, 1986, nr. 1, 36-53.

den via het voeren van een (niet justitiële) sociale politiek en ze aldus enkel te beschouwen als oorzaak van delinquentie, wordt de zgn. gerechtelijke beschermingsinterventie beschouwd als efficiënte criminaliteitspreventie. Bescherming van de maatschappij of sociale controle via hulpverlening, via pedagogische maatregelen, wordt eveneens wettelijk vastgesteld.

Het spreekt vanzelf dat de rationaliteit achter deze eigenaardige constructie minderjarigen in een bijzonder merkwaardige rechtspositie brengt, die een toets aan de gangbare beginselen van behoorlijke (straf-)rechtsbedeling niet meer kan doorstaan.

b. De Jeugdbeschermingswet van 8 april 1965

Vanuit deze ontwikkeling bekeken is de Wet van 1965 een 'logische' voortgang op de ingeslagen weg. Méér nog, een aantal trends zijn erin nog versterkt uitgewerkt.

1. Het kindbeeld

Het zal duidelijk zijn dat zowel in het buitengerechtelijk als gerechtelijk luik van de Wet, door het verhogen van de leeftijdsgrens tot 21 jaar, het categoriaal beleid t.a.v. jongeren niet enkel wordt voortgezet maar tevens uitgebreid.

2. Het oordeel des onderscheids

Vanaf 1912 werden jongeren beneden de 16 jaar als niet-strafwaardig beschouwd. Deze constructie werkte blijkbaar niet zo goed. Want we zien dat de parketmagistraten, in geval van misdrijven voor de plus 16-jarigen, praetoriaans een ouderlijke klacht uitlokken, teneinde de jongeren niet voor de gewone strafrechter te laten verschijnen.¹⁵ Een feitelijke verhoging van de strafrechtelijke minderjarigheid.

De Wet van 1965 keert de zaak om en verhoogt wettelijk de strafrechtelijke minderjarigheid tot 18 jaar, met 'officieel' de mogelijkheid tot doorverwijzing naar de gewone strafgerechten vanaf 16 jaar. Een feitelijke verlaging dus.

We weten nu dat het Voorontwerp van Wet van justitieminister Gol deze verlaging voor sommige misdrijven nog verder doortrekt.

Een merkwaardige slingerbeweging dus.

3. Bescherming

Ook hier een verderzetting van de opties. De 'premie-voor-delict'-dynamiek blijft niet enkel bestaan, maar de interventiemechanismen worden uitgebreid. T.a.v. de ouders kan nu naast de ontzetting tevens een opvoedingsbijstand (via de gevaarsnotie) en/of een voogdij op de gezinsbijslagen worden opgelegd. Tevens wordt hieraan gekoppeld, afhankelijk van de al of niet medewerking van de

15. RACINE, A., SOMERHAUSEN, C., DE BUYST, C., LEJOUR, G., RENARD, G. en DE BRAY, L., *De ontzetting uit de ouderlijke macht, Proeve van een sociologische analyse*, Studiecentrum voor jeugdmisdadigheid, Brussel, 1960.

ouders, een sociale bescherming die evenwel in éénzelfde wet vervat zit en nauw verbonden is met de gerechtelijke bescherming (de voogdijminister is trouwens de justitieminister). Ook aan deze wetgevende innovaties zijn de vroegere officiële praktijken van de parketmagistraten niet vreemd.¹⁶

De notie predelinquentie wordt nu zowel qua inhoud (gevaarssituatie, art. 36.2) als qua leeftijd (21 jaar) enorm ruim opgevat.¹⁷

Hierdoor blijft tevens de historisch gegroeide opvatting bestaan om de verwaarlozing (nu gevaarstoestand) te beschouwen als oorzaak van criminaliteit. Een gerechtelijke interventie op basis van artikel 36.2 ontsnapt dus niet aan zijn historische bijmaak van sociale controle, van bescherming van de maatschappij.

Ook na 1965 werd hulpverlening aan ouders en/of minderjarigen m.a.w. nog steeds via gerechtelijke interventie gerealiseerd.

Tevens blijft de categorie minderjarigen (die nu fel is uitgebreid) in de merkwaardig zwakke rechtspositie waarin ze sedert 1912 verkeerde. De weinige rechtswaarborgen die toch wettelijk zijn ingebouwd lijken in de praktijk wel zinloos, zoniet onbestaande.

C. De huidige verwarde situatie

De negatieve effecten (o.m. de vele en dure plaatsingen) die de eigenlijke, onmiddellijke aanleiding vormden voor de herziening van de Wet van 1912, werden ook door de toepassing van de Wet van 1965 niet weggewerkt.

De mengeling van de diverse referentiekaders (kindbeeld — klassieke strafrechtsideeën — bescherming van de maatschappij o.i.v. sociaal verweer) bleef immers behouden en was zelfs nog versterkt. De jeugdbeschermingspraktijk na 1965 laat dan inderdaad ook op haar beurt evenzovele toepassingen zien als de mengeling toelaat. Ook nu zijn de constanten in de discussie merkbaar. De historische slinger is nu plots wel sneller gaan bewegen.

1. BESCHERMEN OF NIET

Door de gegroeide onduidelijke vermenging tussen sociale controle en hulpverlening, is zowel in de praktijk als in de beleidsontwerpen na 1965 een poging te merken enige duidelijkheid te krijgen.

a. De jeugdbeschermingspraktijk

Voorals in de praktijk is de tendens aanwezig tot behoud van de wettelijke koppeling tussen hulp en dwang. De gerechtelijke interventie wordt dan opgevat als 'hulpmotor' om de hulpverlening aan ouder en/of kinderen op gang te brengen.¹⁸

16. Zie noot 15.

17. DE BOCK wijst zelfs op een 'grenzeloze' uitbreiding. DE BOCK, G., 'De 'sociaal-aangepaste geachte jeugd', Proeve tot plan-wetenschappelijke benadering', *Intermediair*, 1974, jg. 5, 23-25.

18. VAN HEULE, F., 'Jeugdbescherming: het scalpel en de chirurgen', *Dossier Jeugdbescherming, Kultuurleven*, 79/9, 825-834.

De tussenkomst wordt dan opgevat als subsidiair en niet meer en niet langer dan nodig. Consequente toepassingen van deze opvatting werden zelfs experimenteel uitgetoetst.¹⁹ De resultaten waren vooral merkbaar in de-institutionalisering- (minder plaatsingen) en diversioneffecten (vroegere seponering).

Van enige ernstige implementatie heeft het beleid nooit echter werk gemaakt.

Momenteel is de toestand zeer verward en enige evaluatie van deze opvatting in de praktijk is zeer moeilijk. Wel zijn er aanwijzingen dat in deze sociaal-economische crisisperiode de 'premie voor delict'-dynamiek, (hulp bekomen via gerechtelijke interventie) weer volop toeneemt. Zo is er b.v. de stijgende melding van minderjarigen op het parket, dit terwijl nochtans de jeugdbevolking, door de toenemende denataliteit, omgekeerd evenredig daalt.²⁰

b. De beleidsontwerpen

Het wegnemen van de paradoxale spanning tussen hulpverlening en gerechtelijke interventie, door in de wet al die noties te schrappen die verwijzen naar pre-delinquentie (statusdelicten), werd vooral in de rechtsleer reeds geruime tijd gemotiveerd.²¹ In de jaren tachtig vinden wij hiervan sporen terug in de beleidsontwerpen.

Het *Voorontwerp van Wet van justitieminister J. Gol* beoogt op het eerste gezicht van dejustitialisering, zelfs een decriminalisering, van de statusconflicten, aangezien het in de aanleidingen t.a.v. de minderjarigen enkel nog de 'als misdrijf omschreven feiten' en de 'landloperij en bedelarij' weerhoudt. Het gaat daarbij bij nader toezien om een 'schijnbare decriminalisering', daar zowel de 'gevaarsnotie' als het 'schoolverzuim' worden ondergebracht bij de maatregelen t.a.v. de ouders. Deze maatregelen worden dan van hun (door de Wet van 1965 bedachte) hulpverlenend karakter ontdaan, doordat ze geacht worden 'de ouderlijke macht op autoritaire wijze te beperken'.²²

De ernst van deze karakteristiek wordt zelfs onderstreept door te voorzien in correctionele straffen indien de ouders hun verplichtingen niet nakomen.²³ Deze grotere gerechtelijke controle op de ouders is ondertussen zelfs reeds gedeeltelijk gerealiseerd via de nieuwe Leerplichtwet van 29 juni 1983, die het schoolverzuim (als aanleiding t.a.v. de minderjarige, art. 36.5) opheft en onder-

19. We verwijzen hier naar de experimenten Mons en Dendermonde en naar het jeugdrechterproject Vlinder. VERHELLEN, E., *Jeugdbescherming en interaktionisme*, Kapellen, De Sikkel, 1978. VLONDER, *Werkverslag*, Rijksuniversiteit Gent, 1982.

20. VERHELLEN, E., *Jeugdbescherming en jeugdbeschermingsrecht*, Seminarie en Laboratorium voor Jeugdwelzijn en Volwassenvorming, Rijksuniversiteit Gent, 1986, 284.

21. DE RUITER, J. en SCHOUTEN, J., *Hulp en rechter, Hulpverlener en jeugdrechter in de toekomst*, Deventer, Kluwer, 1972. Commissie 72, *Hulp en recht: en nu verder*, Uitgave van de Commissie 1972 van de Sectie kinderrechtspraak van de Nederlandse Vereniging voor rechtspraak en de Sectie gezinsvoogdij van de Nationale Federatie voor Kinderbescherming, s.l., 1974. WALGRAVE, L., *De bescherming voorbij. Ontwerp van een emancipatorische jeugdcriminologie*, Antwerpen, Kluwer, 1980.

22. Memorie van Toelichting, 6.

23. *Ibid.*, 6.

brengt bij de maatregelen t.a.v. de ouders²⁴ en die de ouders eventueel voor de politierechter kan brengen.²⁵ Men zal toegeven dat de toestand hierdoor niet duidelijker wordt. De dubbelzinnigheid wordt zelfs nog aangewakkerd door de bijzonder eigenaardige constructie in het Voorontwerp om via de bestraffende (want correctionele) karakteristiek van de opvoedings-‘bijstand’ (wat is nog in de naam?) de nadruk te leggen op de bescherming van de maatschappij en hiervoor de ouders verantwoordelijk te stellen.

Twee bemerkingen dienen hierbij nog gemaakt.

Enerzijds stellen wij vast dat de voor de minderjarige nadelige rechtspositionele effecten (eigen aan de statusdelicten) door deze nieuwsoortige opvoedingsbijstand helemaal niet verminderd zijn. Zo is b.v. ‘plaatsing’ n.a.v. deze opvoedingsbijstand geen ‘uitzondering’ meer, zoals dit nu nog door de Wet van 1965 wel wordt voorgeschreven. Belangrijk hierbij is dat in deze nieuwe procedure de minderjarige geen partij in het geding is, zodat hij zelfs de (zij het geringe) proceswaarborgen verliest die hij nu n.a.v. de gevaarsnotie bij een maatregel t.a.v. hemzelf nog bezit. Aangezien ook de andere aanleidingen m.b.t. statusdelicten naar de opvoedingsbijstand verwezen worden, geldt ook daarvoor deze aantasting van de rechtszekerheid.

Anderzijds, door de ouders op deze wijze te responsabiliseren ook voor het eigen gedrag van hun kinderen, ‘zelfs als de ouderlijke macht theoretisch is geworden’²⁶ zal de pedagogische ruimte tussen ouders en kinderen hierdoor zwaar gehypothekeerd worden.

Bovendien voorziet het Voorontwerp Gol niet meer in een sociale bescherming. M.a.w. de twijfelachtige band die er tussen buitengerechtelijke en gerechtelijke jeugdbescherming bestond wordt doorgeknipt. Gezien de staatshervorming van 1980 is dit trouwens de bevoegdheid van de Gemeenschappen. Zeer onbegrijpelijk is echter dat op het niveau van de Vlaamse Gemeenschap, via het Decreet inzake bijzondere jeugdbijstand van 27 juni 1985, deze band (zij het bemoeilijkt) terug ingevoerd wordt i.p.v. de kans te grijpen om de hulpverlening aan jongeren en ouders resoluut te kaderen in een algemene welzijnsoptiek waarvoor reeds zowel het wettelijk als institutioneel kader bestaat (O.C.M.W.).²⁷

Het *Voorontwerp van Strafwetboek van R. Legros* maakt desbetreffend de verwarring nog groter. Algemeen geldt dat de Koninklijke Commissaris het Voorontwerp van justitieminister J. Gol overneemt ‘onder overweging van de mogelijkheid van enkele wijzigingen’.²⁸ Een dergelijke mogelijke wijziging wordt besproken n.a.v. de bedelarij en landloperij. Legros wenst bedelarij en landloperij, algemeen gezien, te depenaliseren en het aan de O.C.M.W.’s over te laten zich daar-

24. Wet betreffende de leerplicht van 29 juni 1983 (*B.S.*, 6 juli 1983), art. 15 en art. 5, § 4.

25. *Ibid.*, art. 5, § 1.

26. Memorie van Toelichting, 8.

27. VERHELLEN, E., ‘Het O.C.M.W. en het welzijnsbeleid op lokaal en bovenlokaal vlak’, *Het lokale (ge)weten, Samenwerkingsvormen met en vanuit het O.C.M.W., P.O.W., Welzijnsnieuwsblad*, mei 1986, jg. 3, nr. 5, 105-120.

28. LEGROS, R., *Voorontwerp ...*, o.c., 73.

mee bezig te houden.²⁹ Hij stelt naar aanleiding hiervan m.b.t. jongeren 'de gevaarsnotie' terug in te voeren in het Voorontwerp J. Gol³⁰, hierbij geïnspireerd door het rapport van de werkgroep voorgezeten door raadsheer P. Mahillon.³¹ Weliswaar wordt wel de leeftijdsgrens verlaagd tot 18 jaar en beperkt de gevaarsnotie zich tot de 'eigen gedragingen' van de minderjarige.

Het bovenstaande toont aan dat de houding en opvattingen m.b.t. de beschermingsidee momenteel noch in de praktijk, noch in de diverse voorliggende beleidsteksten duidelijk zijn. Het verdient dan ook méér dan de gewone aandacht van de toekomstige wetgever om met deze snel wisselende, zeg maar nukkige, gedachtensprongen ernstig rekening te houden. Vooral dient de fundamentele keuze tussen een algemene sociale (welzijns)politiek en het verband met (on)dubbelzinnige gerechtelijke interventie duidelijk gemaakt te worden. Meer dan ooit bestaat daartoe nu een uitstekende kans via de bevoegdheden van de Gemeenschappen.

2. STRAFFEN OF NIET

De worsteling met de al of niet strafrechtelijke verantwoordelijkheid is zeker ook na de Wet van 1965 allerm minst beëindigd. Ook in dit verband groeit momenteel een chaotische praktijk en zijn de beleidsteksten verwarrend.

a. De jeugdbeschermingspraktijk

Zeker sedert het begin der jaren tachtig is in de jeugdbeschermingspraktijk een tendens naar responsabilisering en repenalisering van jongeren merkbaar. Hoewel niet volgens de geest van de wetgever bevat de wet (om historische redenen) toch een aantal maatregelen die een duidelijk strafrechtelijk karakter impliceren. Het toegenomen gebruik van deze artikelen en de motivering achter deze toename werden onlangs op een studiedag extra onderzocht.³²

Het gaat hier m.n. om artikel 38 (de uit handen geving) artikel 39-40-41 (de terbeschikkingstelling van de regering) en artikel 53 (de voorlopige plaatsing in een huis van arrest) als 'short sharp shock'-therapie).

Eveneens zijn de diverse 'alternatieve sanctionerings'-praktijken binnen de Belgische jeugdbeschermingspraktijk overwegend geïnspireerd door de wil om jonge delinquenten te sanctioneren (zelfs te straffen). Met deze alternatieve sanctionering experimenteert men nu zowat vijf jaar in het ganse land. De resultaten van een onlangs beëindigd onderzoek tonen de chaotische situatie waarin

29. *Ibid.*, 70.

30. *Ibid.*, 74.

31. MAHILLON, P., *Rapport de la commission composée de Mme. C. Somerhausen et de Mm. Blondeel, Mahillon et Slachmuylder sur la protection de la jeunesse dans la perspective d'un nouveau Code Pénal*, maart 1984, 1, 7bis.

32. 'Studiedag "Jongeren in de gevangenis"', Verslagbrochure, *Contact, Tijdschrift voor het Contactcomité van organisaties voor jeugdzorg*, Bijzonder nummer, 1986. Zie ook: KELLENS, G., 'A propos de l'enfermement et de l'emprisonnement des mineurs', *Déviance et Société*, 1985, nr. 2, 133-150.

men is verzeild geraakt, dit o.m. door het uitblijven van enige regelgeving ter zake.³³

Zeer belangrijk in deze recente evolutie is dat blijkbaar 'het misdrijf' (het gaat meestal over art. 36.4) terug centraal komt te staan (dus terug legaliteitsbeginsel t.a.v. misdrijven) en niet zozeer de persoonlijkheid van de minderjarige zoals de wetgever van 1965 dat in geest had.

b. De beleidsteksten

Het *Voorontwerp Gol* voert op het eerste gezicht eveneens het legaliteitsbeginsel m.b.t. *misdrijven* weer in, door enkel de 'als misdrijven omschreven feiten' te weerhouden en ... bedelarij en landloperij.

Wat dit laatste betreft vermeldde wij reeds dat het Voorontwerp Legros dit gedrag wenst te depenaliseren, maar dan vervolgens onderbrengt in een soort 'gevaarsnotie'. Dit betekent wel een fundamentele wijziging van het Voorontwerp Gol, aangezien daardoor terug het legaliteitsbeginsel m.b.t. misdrijven wordt opgeheven. Op enkele jaren een zeer snelle slingerbeweging.

Justitieminister Gol wil verder voor sommige misdrijven ('opzettelijke zware lichamelijke gewelddaden tegen personen') de verantwoordelijkheid verlagen tot 16 jaar. (De onderzoeks- of vonnisgerechten kunnen de zaak wel uit handen geven en ze naar het O.M. verwijzen met het oog op een vordering van de jeugdrechtbank als blijkt dat een maatregel van de jeugdrechter geschikter is.)

Voor dezelfde misdrijven kan de jeugdrechter de minderjarige tussen 15 en 16 jaar doorverwijzen met het oog op vervolging voor de gewone strafrechten. De nu reeds bestaande uithandengeving (art. 38) blijft gehandhaafd. Belangrijk voor ons onderwerp is dat de procedure bij die doorverwijzing wordt versoepeld, m.n. wordt het maatschappelijk, medisch, psychologisch onderzoek niet meer geëist. Dit duidt erop dat ook hier niet zozeer de persoonlijkheid van de minderjarige, dan wel het misdrijf, centraal komt te staan.

Paradoxaal is dan verder dat 'opzettelijk zware lichamelijke gewelddaden tegen personen' niet refereert aan enig artikel in het Strafwetboek, waardoor de beoordeling van de ernst van de feiten overgelaten wordt aan het O.M. Door deze formulering tast Gol het door hem ingevoerde legaliteitsbeginsel m.b.t. misdrijven zelf weer aan. Een slingerbeweging binnen één tekst ditmaal.

Ook valt uiteraard nog te onthouden de supra besproken overplaatsing van statusdelicten naar de maatregelen ouders, of nog, de slingerbeweging binnen de tekst nog eens versterkt.

Begrijp wie begrijpe kan.

M.b.t. de maatregelen wordt de toestand er niet minder duidelijk op. Reeds in de interpretatieve nota *Vanderpoorten* (1980) werd gesteld dat de maatregelen t.a.v.

33. CAPPELAERE, G., ELIAERTS, C. en VERHELLEN, E., *Alternatieve sanctionering van jongeren, Exploratief onderzoek naar experimenten met 'alternatieve sancties' t.a.v. strafrechtelijke minderjarigen in België n.a.v. een pilootinitiatief aan de jeugdrechtbank Mechelen*, V.U.B. - R.U.G., Studie- en Documentatiecentrum voor Rechten van Kinderen, Gent, 1987.

minderjarigen een strafrechtelijk karakter hebben, m.a.w. sancties zijn om 'de gekrenkte maatschappelijke orde te herstellen'.³⁴

Het *Voorontwerp Gol* zet deze redenering verder. Dit betekent dat het gepleegde delict geenszins beschouwd wordt als een 'symptoom' van een 'te behandelen probleem', maar wel als een aantasting van de openbare orde. Maatregelen kunnen dan ook niet langer gezien worden als een mogelijkheid om de probleemsituatie te verhelpen, maar wel als een maatschappelijke reactie om het misdrijf zelf.³⁵ Inderdaad, een nieuwsoortig jeugdsanctierecht!

Eigenaardig is dat hoewel de maatregelen een strafrechtelijk karakter krijgen, ze toch maatregelen van 'bewaring, opvoeding en behoeding' blijven heten, bovendien quasi ongewijzigd overgenomen worden uit de Wet van 1965 en dat, behalve voor sommige misdrijven (cf. supra), de strafrechtelijke minderjarigheid behouden blijft op 18 jaar.

Tevens behoudt de jeugdrechter de vrije keuze uit de beschikbare maatregelen en kan hij ze te allen tijde herzien. Eveneens blijven de maatregelen (mits enkele beperkingen) van onbepaalde duur.

M.a.w. het legaliteitsbeginsel m.b.t. deze, in aanhef nieuwsoortige sancties wordt eveneens opgeheven.

Het *Voorontwerp Legros* wijzigt hieraan fundamenteel niets.

Niet onbelangrijk is nog te wijzen op de 16-jarigen (in sommige gevallen 15-jarigen) die omwille van de hogergenoemde 'opzettelijke zware fysieke gewelddaden tegen personen' voor de gewone strafgerichten verschijnen. Het *Voorontwerp Gol* stipt enkel aan dat zij aan een bijzonder regime onderworpen worden. Het *Voorontwerp Legros* gaat hier wel op in en voorziet o.m. in enkele wijzigingen:

- de bevoegdheid van het Hof van Assisen zou uitgesloten zijn;
- de maximumstraf zou tien jaar gevangenisstraf zijn;
- dienstverlening aan de gemeenschap (alternatieve sancties) kon aangevoerd worden.

Wel bevat het *Voorontwerp Gol* een aantal verbeteringen i.v.m. de *proceswaarborgen* voor de minderjarige. Bij nader toezien lijken ook deze echter niet zo stevig uitgewerkt. Zo worden op de beperking van de duur van de voorlopige maatregelen en de opgelegde termijn voor de uitspraak van de Beroepskamer geen sancties voorzien bij overschrijding en, wat de verplichte rechtsbijstand betreft, stelt zich het probleem van de laattijdige inschakeling.

3. EEN ANDER KINDBEELD OF NIET

Uit het voorgaande blijkt evenzeer een onnoemelijke verwarring en grote dubbelzinnigheid m.b.t. de huidige opvatting over kinderen.

Enerzijds is te zien dat onder de optiek van bescherming, met zijn eigenaardige combinatie van elementen uit sociaal verweer en premie voor delict-dynamiek, het kindbeeld uit de Wet van 1965 wordt verdergezet. In slechts één enkele

34. *Parl. St.*, Kamer, 1979-1980, 627, nr. 10.

35. Memorie van Toelichting, o.c., 8-10.

le beleidstekst, nl. het Voorontwerp Legros, wordt — voortbouwend op het rapport Mahillon — de leeftijd voor de interventie n.a.v. de gevaarsnotie teruggebracht op 18 jaar en beperkt tot de 'eigen bezigheden'.

Anderzijds zijn er ernstige veranderingen merkbaar in de houding m.b.t. de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van jongeren. De *jeugdbeschermingspraktijken* zoals de verhoogde toepassingen van sommige wetsartikelen (art. 38, art. 39-40-41, art. 53) en vooral de alternatieve sanctie-projecten, roepen een kindbeeld op dat aan de vigerende wetgeving vreemd lijkt. Ze gaan immers eerder uit van mondigheid, bekwaamheid en verantwoordelijkheid, terwijl precies tegenovergestelde uitgangspunten aan de basis liggen van de huidige wet. Deze opvatting over benadering van jonge delinquenten overstijgt als dusdanig de Wet op de Jeugdbescherming, maar toch tonen de praktijkexperimenten aan dat, mits de nodige inventiviteit en praktische mogelijkheden, één en ander ervan feitelijk gerealiseerd kan worden. Er zou dan ook gepleit moeten worden voor het scheppen van nog meer legale modaliteiten die gelijkaardige experimenten zouden toelaten, ertoe stimuleren en ze tegelijkertijd praktisch ondersteunen. M.a.w. 'alternatieve sanctie'-projecten lijken een minstens gedeeltelijke hervorming van de huidige Jeugdbeschermingswet te legitimeren, maar dan wel vanuit een ander kindbeeld (cf. infra).

Kenmerken van dit ander kindbeeld treffen wij ook aan in de voorliggende *beleidsteksten*.

In het vroeger genoemde *Decreet inzake bijzondere jeugdbijstand* is dit o.m. geopenbaard door de wettelijk voorziene medezeggingschap (gehoord worden beneden de 14 jaar en instemming boven de 14 jaar) inzake het voorgestelde hulpverleningsprogramma.

Ook het *Voorontwerp Gol* hanteert aspecten van een kindbeeld waarbij mondigheid en verantwoordelijkheid uitgangspunten zijn. In de Memorie van Toelichting worden zelfs bij herhaling deze woorden gebruikt. Ook de poging om via proceswaarborgen aan een behoorlijke rechtspleging tegemoet te komen wijst in die richting.

Toch blijft het schoentje knellen. We belichten enkele van die knelpunten.

Ten eerste kan niet genoeg de aandacht gevestigd worden op het eigenaardige mengsel van opvattingen en na te streven doelstellingen dat in de Jeugdbeschermingswet terechtkwam. Een uitzuivering van de veelheid aan dubbelzinnigheden zou wellicht een eerste en belangrijke werkzaamheid kunnen vormen.³⁶ Fundamentele vragen als 'wat bedoelen we nu?' en 'welke zijn daartoe de meest geëigende en meest efficiënte middelen?' zullen hierbij centraal staan.

Ten tweede is het meer dan opvallend dat, zowel in de praktijkexperimenten als in het Voorontwerp Gol, de verantwoordelijkheid enkel en alleen aan misdrijven gekoppeld wordt. Het gaat dus enkel om strafrechtelijke verantwoordelijkheid. Want in de praktijk blijft ondertussen, gezien de Wet van 1965, de interventie op basis van de andere aanleidingen ook verdergaan en hierbij kan, om

36. DE BOCK, G. e.a., *Rapport van de werkgroep in het kader van de hervorming van het strafwetboek*, (Commissie R. Legros), Seminarie en Laboratorium voor Jeugd welzijn en Volwassenenvorming, Rijksuniversiteit Gent, 1984.

historische redenen, weinig te merken zijn van een andere houding t.a.v. kinderen. Desbetreffend maakt de beleidstekst Gol de zaak enerzijds nog subtiel ingewikkelder door de statusdelicten onder de 'maatregelen ouders' te brengen en anderzijds nogal radicaal scherper door de responsabilisering niet enkel t.a.v. misdrijven in te voeren, maar ze zelfs te verzwaren en te vervroegen t.a.v. 'bepaalde misdrijven'.

Het lijkt er m.a.w. fel op dat kinderen wel mondiger en meer verantwoordelijk geacht worden voor hun 'misse' daden maar niet voor hun andere gedragingen. Zo zou wel hun strafrechtelijk maar niet hun burgerrechtelijk statuut wijzigen. Deze buitensporige asymmetrie, dit tegenstrijdig hanteren van elementen uit andere kind-opvattingen, ontlokt niet onterecht het vermoeden van een repressieve reflex naar jongeren.

Dit brengt ons bij een derde knelpunt. Strafrechtelijke verantwoordelijkheid is nog wat anders dan maatschappelijke verantwoordelijkheid. De geschiedenis leert dat de strafrechtelijke relatie met jongeren slechts één aspect is van de algehele omgang met jongeren. Een wijziging in één der aspecten noodzaakt aldus een goede analyse van de feitelijke algehele omgang. En dan wijst veel erop dat nu, einde van de twintigste eeuw, zich inderdaad een ernstige kentering t.a.v. kinderen voltrekt.

Hoewel men veel spreekt over de toegenomen mondigheid van jongeren, zou dit feitelijk niet het geval zijn. Met name het jeugdmoratorium (of de wachttijd vooraleer volwaardig maatschappelijk te participeren) zou de laatste jaren aanzienlijk zijn verlengd. Eén der symbolen hiervan is de steeds toenemende verlate intrede van jongeren op de arbeidsmarkt.

Deze actuele, snelle uitbreiding van het bestaande moratorium zou een bedenkelijke kwaliteit in zich dragen. Het zou nl. 'grenzeloos' uitbreiden. Het zou m.a.w. niet langer een 'perspectiefvolle overgangsfase' vormen, maar het wordt iets definitiefs, iets grenzeloos, iets perspectiefloos ...

Dit naar de rand dringen van een totale generatie duiden sommigen aan als iets totaal nieuws in onze cultuur. De 'overbodige generatie'.

Een bezinning over de functie die een (eventueel vernieuwd) jeugdrecht t.a.v. deze totale evolutie vervult dringt zich op. Indien men werkelijk wil dat jongeren terug als volwaardige deelgenoten aan het maatschappelijk gebeuren zouden kunnen deelnemen, betekent dit immers een integrale benadering op alle beleidsvlakken.

Een intense gedachtenwisseling en degelijk onderzoek omtrent de tendenties in het huidige kindbeeld en onze reactie hierop, zijn wel de eerste voorwaarden vooraleer overhaast (misschien wel om totaal andere redenen, zoals b.v. de staatshervorming) te legifereren. Want, M. Yourcenar aanvullend, 'een wet die gebeurtenissen negeert zou nog erger zijn'.